

*М.Г. Касянчук,
M.G. Kasyanchuk*

*Є.Б. Лещинський
E.B. Leshchyn'skyi*

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ ЧОЛОВІКІВ, ЯКІ МАЮТЬ СЕКС ІЗ ЧОЛОВІКАМИ, В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ (на прикладі Донецької області)

Abstract. The article is based on both the data obtained in the Donetsk region at the end of 2004 by the method of introducing peer observation at the places of direct social contacts of men possessing the sexual relations with men and the data taken from thematically related sources. It is shown that, on the territory of the former Soviet Union, a "fleshpot" is one of the significant reference points, relative to which the social reality of this category of persons is formed.

У пропонованій статті на матеріалі, отриманому в Донецькій області наприкінці 2004 року методом включеного спостереження в місцях безпосередніх соціальних контактів чоловіків, які мають сексуальні стосунки з чоловіками, та даних із тематично споріднених джерел показано, що на теренах колишнього Радянського Союзу "плешка" є одною зі значних реперних точок, відносно якої формується соціальна реальність чоловіків, які мають сексуальні стосунки з чоловіками.

Вивчення накопичених в Україні останніми роками матеріалів про групу чоловіків, що мають сексуальні стосунки з чоловіками (ЧСЧ), може дати відомості про механізми формування та ієрархію маскуліних ідентичностей, а також про динаміку їх змін.

Соціальна ідентичність як філософська, соціологічна, психологічна чи навіть політична категорія з'являється тільки в ХХ ст. і особливо ґрунтовну розробку дістає в працях символічних інтеракціоністів [1]. Вона трактується, зокрема, як сконструйований психологічний стан, що виводиться із самовизначення особи. Навіть якщо люди об'єктивно належать до певної соціальної групи, то тільки тоді можна казати про соціальну ідентичність, коли особа відчуває щось на кшталт психічного зв'язку з іншими членами тої групи. Ідентичність у цій моделі включає не тільки прийняття своєї спільності з групою, але й усвідомлення відмінностей від інших груп. Наслідки соціального ідентифікування включають міжгрупові передсуди, мову як символічний маркер колективного членства, колективні соціальні дії тощо [2]. Повністю коректним є застосування поняття "ідентичність" до соціальних явищ зрілого модерну і постмодерну, тоді як опис раніших станів – первісного і традиційно-

го укладів, так само й суспільства з незавершеною модернізацією – в термінах соціальної ідентичності загрожує викривленнями історичної перспективи, небезпекою приписати феноменологічний статус незначущим подіям.

Маскулінні ідентичності в середовищі ЧСЧ є не тільки об'єктом теоретичних спекуляцій. Вивчення їх важливе у прикладному аспекті – як орієнтир для ефективної адаптації пропонованого світового досвіду боротьби з епідемією ВІЛ.

У 2004 р. Благодійний фонд "Фонд профілактики хімічних залежностей і СНІДу" спільно з партнерами в Донецькій області виконав за підтримки Програми Міністерства Великої Британії з міжнародного розвитку в Україні дослідницький проект, спрямований на ЧСЧ [3; 4]. У звіт, однак, увійшли не всі результати – тільки стисло викладена якісна частина. Тут ми пропонуємо дальшу розробку напрацьованого матеріалу.

Основним нашим джерелом є "Дневник наблюдений Юрія Миготина" (далі – "Щоденник"), записи якого охоплюють двомісячний період (листопад – грудень 2004-го) щоденних кількогодинних польових спостережень у місцях безпосередніх соціальних і сексуальних контактів ЧСЧ – так званих плешках – Донецька, Макіївки і Горлівки. Цей документ, на жаль, ще не опубліковано. Примітними є збіги атмосфери та подій "Щоденника" із нарисами Аляскіна-старшого "История одной маленькой войны" [5], які художньо переробляють записи очевидця життя новосибірської плешки кінця 1970-х. Низка разуче подібних моментів проходить перед нами в публіцистиці [6–10]. Також глибоке вивчення мови, побуту, цінностей та інших ознак соціального простору польської плешки (пікету) було зроблене польським письменником М. Вітковським [11].

Усього в "Щоденнику" згадано 176 чоловіків віком від 16 до 70 років (табл. 1). Більше половини з них (55%) охарактеризовано за місцем постійного проживання (табл. 2), 30% персонажів неодружені, а 9% перебувають у шлюбі (сімейний стан 61% невідомий). Більшість згаданих людей (90%) автор "Щоденника" зустрів на плешках Донецької агломерації, решта 10% – в Горлівці.

Таблиця 1

Розподіл за віковими групами персонажів "Щоденника"

Вікова група, років	%, N = 149
16–19	9
20–29	30
30–39	18
40–49	24
50 і старші	19

Досить поширеним є стереотипне уявлення про те, що на плешці бувають здебільшого старі чоловіки – "бабушки". Табл. 1 свідчить про те, що більшість спостережених там – навпаки – у віці до 30 років, хоча, як буде показано нижче, серед завідників плешки більшу частину дійсно становлять чоловіки віком від 40 років.

Таблиця 2

Розподіл за місцем проживання персонажів "Щоденника"

Населений пункт Донецької області	%, N = 96
Донецька агломерація*	82
Горлівська агломерація**	10
Приторецька агломерація***	6
Маріуполь	1
Угледар	1

* Донецьк, Макіївка, Ясинувата, Харцизьк, Авдіївка та ін.

** Горлівка, Єнакієве, Дзержинськ, Дебальцеве та ін.

*** Краматорськ, Слов'янськ, Дружківка та ін.

ПЛЕШКА ЯК ЦЕНТР ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Попри інтенсивні процеси індустріалізації в Радянському Союзі на початку ХХ ст., країна не завершила формування зрілого модерну [12]. А.М. Олійник показав [13], що пострадянське суспільство є "малим", де всі взаємини членів цього суспільства одне з одним та із зовнішньою владою є персоналізованими; де досі зберігається коло "своїх", які виокремлюються через ритуал; де звичайним є дуальне трактування однакових вчинків "своїх" та "чужих"; де характер легальної влади є нав'язаним. Подібних висновків дійшла й Г.В. Градосельська в дослідженні російських бізнес-мереж [14]. Таким чином, правомірність застосування терміна "соціальна ідентичність" в аналізі ЧСЧ на теренах колишнього Радянського Союзу вимагає окремого доказу.

Плешка виникає як явище тільки в міському житті новітньої доби, коли злам традиційного аграрного укладу завершувався, індустріалізація натомість набирала обертів – розвивалося модернове суспільство. Саме тоді у містах Європи, Північної Америки та Радянської Росії стиль життя індивіда вже не визначався жорстким контролем общини, думкою близьких і сусідів. Суспільство дедалі більше атомізувалося, з'являвся персональний простір і можливість на певний час вийти з-під впливу традиційних цінностей і норм. Зростала аномія, водночас ширшали і примножувалися девіації – суїцид [15], сучасна проституція, хімічні залежності. За цих обставин плешка стає закономірним соціальним інститутом як місце, де чоловіки, не витрачаючи сил і часу на ритуали залицяння, будучи вільними від матримоніальних обов'язків і відчуження стигми, можуть реалізовувати свої гомоеротичні потяги.

З плином часу плешка структурувалася: відбувалося виокремлення нечисленної спільноти постійних її відвідувачів – "подруг" чи "плешечників", формувалася репертуар їхніх ролей, вертикаль влади, опозиція, кристалізувалися арго [22], схвалювані манери і звичаї. Розквіт плешки припадає на 70 рр. ХХ ст. – на момент, коли індустріалізація в СРСР завершилася і настав час стабільності, коли навіть взаємини з владою (її повноважним уособленням була міліція) стали передбачуваними [5].

У порівнянні із радянськими часами плешка занепала. Звучать навіть голоси тих, хто шкодує за тим, що часи карного переслідування мужолозтва минули.

"... Период развитого социализма старожилы-"бабушки" местного гей-бомонда вспоминают со слезами на глазах. Не являясь их современниками, мы прониклись духом их буйной молодости из впечатляющих мемуаров многочисленных очевидцев о кишачих плешках и их неизмеримо большом для такого маленького провинциального городка количестве, о ресторанах и о "нашем" обслуживающем персонале, проявляющем активную (и пассивную тоже) сексуальную деятельность после 23 часов, о беспроблемном "съеме" в городских банях и, в конце-концов, о терпимом отношении окружающих (по причине их собственного неведения) к лицам нетрадиционной ориентации... Более элитные и смелые для частных вечеринок снимали номера в недорогих гостиницах, зазывая туда именитых гастролёров из Белокаменной. Рассказы о таких вечерах забав и плотских утех передавались из уст в уста, а некоторые заканчивались непредвиденными визитами сотрудников КГБ в самые пикантные моменты. Несмотря на эти неприятности, экономическая стабильность цен на водку, шипучку и колбасу способствовала безмятежному и весёлому времяпровождению местных "сестриц" на многочисленных лавочках в парке им. Калинина. Время прошло. К старым лицам прибавились новые – молодые, то есть мы... Время шло, менялись времена года. Молодые становились взрослее и опытнее. И тогда встал вопрос: "Неужели нас так мало?" Поиски новых знакомств по настенным объявлениям в сортирах себя исчерпали. И тут очень кстати появляется рубрика "Голубой огонёк" в тернопольской газете "Пан+Пані". Это был первый опыт знакомств по переписке. Появились новые знакомые в соседних областях, но все эти связи носили личный характер. Хотя всё же выделилось полноценное зерно – возможность съездить на первую гей-дискотеку "Два кольори" в Киев (апрель–май 1993)... В стране изменилось всё. Зловредную статью в УК отменили. Казалось бы, время радоваться, да только вот всё стало гнить и рушиться прямо на глазах. Эпоха новых экономических отношений поуменила частые в прошлом посещения плешки. Да и количество "точек" на порядок сократилось, не говоря уже о том, что все они стали платными. Все, кто были объединены одним целым, растворились в массе, поглощенные своими заботами. Плешка стала отмирать. Но люди остались теми же... Только вот молодёжь почему-то прячется или просто не знает, куда и к кому обратиться, и "в свет" не выходит" [8].

Структура плешки інваріантна для всього простору колишнього Радянського Союзу – це наче театральний кін італійської комедії дель'арте, де в однакових декораціях виступають, імпровізуючи шаблонні партії, традиційні персонажі. Така картина ви-мальовується як в історичній перспективі за спогадами старшого покоління [16–19], так і в постмодерновій атмосфері проєвропейського Києва чи Москви [20].

"Криворожские "голубые" тусовки – это не диско-бары и не тематические клубы. Это совершенно противоположные места. Старая, неухоженная часть парка им. Б. Хмельницкого. В ста метрах от бетонного забора, ограждающего линию скоростного трамвая, размещено старое полуразваленное здание бывшего летнего театра... Место для встреч наши герои облюбовали в полуразваленном здании более 20 лет назад. Если войти внутрь, то можно на стенах увидеть огромное количество различных надписей и рисунков. Их тематика очень схожа: люди назначают друг другу встречи, пишут день и месяц своего визита. Пишут свои пожелания и сексуальные фантазии... Здесь влюбляются и разлучаются, уходят куда-то далеко в свой мир. Люди, гуляющие вокруг развалин, по безлюдным аллеям парка, и есть те, о которых идёт речь" [7].

Плешка є проміжним етапом розвитку на шляху від традиційної общини (де всі всіх знають в обличчя) до модерної спільноти (де люди особисто не знають одне одного, але можуть об'єднуватися, приміром, для відстоювання громадянських прав). Плешка нині відбиває частину структури того суспільства, де вона досягла розквіту і завершеності.

Звісно, в столиці й у провінції роль, яку відіграє плешка в житті місцевих ЧСЧ, відрізняється. Що більш місто є віддаленим від постмодернової атмосфери мегаполісів, то більш значущою є роль плешки як основного місця комунікації чоловіків, причетних до любовно-еротичних стосунків з чоловіками. Але попри всі відмінності між містами, плешка донині зберігає значення реперної точки, відносно якої вибудовуються гомосексуальні ідентичності пострадянського суспільства.

ПОЗИТИВНІ ІДЕНТИЧНОСТІ, АБО "ДІВКИ"

Не варто зупинятися на першому із серії ознак соціальної ідентичності – на арго-готичних самонайменуваннях – вони (всі ті "сестра", "наші", "хабал", "плешечник" і т.п.) описані [21, 22], а саме гомосексуальне арго радянських часів удостоїлось навіть окремого словника [23].

Розгляньмо докладніше наступну ознаку ідентичності – колективні соціальні дії, які – за М. Вебером – суть усвідомлювані дії людини, пов'язані з діями іншого чи інших, зорієнтовані на поведінку інших, які впливають на інших та зазнають впливу поведінки інших. Колективні соціальні дії включають в собі не лише боротьбу з незадовільним "зараз" (тобто орієнтацію на майбутнє), але й повсякденні, почасти ритуалізовані моделі – звичаї (тобто орієнтацію на минуле) [24].

Усі ті, хто пише про плешку, згадують передовсім таке специфічне явище як "хабал". Найкраще, на наш погляд, його описав Юрко Зікратий.

"...это специфическая манера разговора, предполагающая обращение к собеседникам в женском роде (в т.ч. "дев-А-чки", "сёстры", "п-А-други", "проститутки"), черный юмор, остроты, сарказм... Хабал структурируется через метафору (объект насмешки описывается через сравнение с чем-то гротескным и обидным), а исполняется как сценическая постановка, предполагающая маньеризм, изменение голоса, заученную фразеологию известных травести-артистов (прежде всего, Верки Сердючки), высказывание о себе в женском роде и, очень часто, элементы суржика... Категория "хабалки" обязательно включает манеру поведения, ассоциируемую скорее с женщинами, чем с мужчинами. Но, в отличие от британского swish (nelly) – подчеркнута женственного поведения, в случае хабальства мы имеем поведение, определяемое скорее как "бабское", т.е. намного более развязное и даже агрессивное..." [3].

Крім хабалу до ритуалів належать і описане "ходіння на плешці по колу", "стоїння в туалеті" та "демонстративна мастурбація в туалеті". Ритуалом стає навіть саме відвідування плешки – *"бирочку перевернуть"* [5]. Всі вони мають на меті відсіяти з усіх чоловіків, які опиняються поруч, тих, яким "це цікаво", тобто "своїх". Разом з тим, хабал інколи втрачає в повсякденній комунікації давно знайомих своє раціональне значення, стаючи обов'язковим атрибутом "лютої дівки". Далеко не всі ті, хто буває на плешці, хабальять.

Важливішим неписаним правилом поведінки є збереження певної анонімності.

"При встрече и общении эти люди очень редко называют себя по имени. Клички даются "голубыми" друг другу независимо от их желания: Квазимода, Лошадиная Голова, Прапорщица, Психиатричка, Сюзанна, Жужу..." [7].

Наявність клички свідчить про те, що її носій не просто буває на плешці, але становить частину її спільноти і, отже, є носієм позитивної ідентичності. "Щоденник" дозволяє оцінити розмір цієї спільноти: зі 176 згаданих у ньому 28% названі на ім'я чи прізвище, 23% – за кличкою (іноді вказано і ім'я, і кличка). При цьому наявність клички корелює з регулярною появою персонажа на плешці: так, половину з тих, хто має в "Щоденнику" кличку, спостережено на плешці більше трьох разів протягом двох місяців, тоді як серед тих, у кого нема клички, таких лише 5%.

У табл. 3 зіставлено розподіли за віковими групами умовно виокремлюваної за двома критеріями серед персонажів "Щоденника" групи завсідників плешки.

Таблиця 3

Розподіл за віком чоловіків, що належать за даними "Щоденника" до завсідників плешки

Вікова група, років	%	
	за критерієм "наявність клички", N = 40	за критерієм "відвідування плешки тричі й більше разів", N = 28
16–19	3	7
20–29	10	21
30–39	23	18
40–49	38	25
50 і старші	28	29

Хоч відносні цифри і різняться (малий об'єм вибірки зумовлює велику похибку), але тенденція одна: вік завсідників плешки – переважно старший (40 років і більше). Слід відзначити, що подібна тенденція існувала і за радянських часів: так, в [5] згадується *"несметный сонм старых педерастов, заполнявший все манежные щели"*.

Не можна не відзначити велику роль алкоголю в житті плешки, яка одначе не є чимось особливим, адже не відрізняється від повсякденного чоловічого ритуалу всього пострадянського суспільства – пити з будь-якої нагоди.

"29.11.2004, парк "Пионерский", 12.30. Присутствуют О. (27 лет), Т. (29 лет) болтают об "обнищании" плешки на мужиков, организывают пьянку, купили коньяк, начали пить, в это время появился С. (25 лет) с Ханжёнково-Северная с шампанским, в процессе пьянки у Т. и О. разгораются глазки на С., рисуется Лера с Донецка и начинает тоже снимать С., но он упирается, потому что после операции. Все-таки через полчаса С. уходит с Т. ... Начинаются пьяные разговоры: кто кого, когда и с кем, песни и пляски. О. начинает тащить всех в пивнушку. Я смываюсь" [Миготин].

"... Анфиса как-то справедливо заметила, что наши пожилые девки чересчур любят выпить. Выпить все любят, объясняла она, но зачем для этого нужно собираться именно на плешке? Плешка предназначена не для этого... , а наши ходят туда болтать о пустяках, пить и ссориться, гневя богов и нарушая естественную гармонию природы. "И потом у них уже не остаётся никаких ин-

тересов к сексу и ничего у них в головах нет, кроме – выпить. Ничего", – осудила порочную практику нашего пожилого плешкинского алкоголизма рассудительная Анфиса. Впрочем, это не значит, что сама Анфиса выпить отказывалась, но, выпивая, Анфиса не забывала о Главном" [5].

Усвідомлення відмінностей своєї групи від інших як наступна ознака групової ідентичності почасти видне з раніших цитат. Приналежність до світу плешки чи його неприйняття може корелювати із соціальним статусом індивіда – що він вищий, то менша ймовірність зустріти таку людину на плешці.

"Малый экскурс по киевских пикетах (плешках) змусив трохи по-іншому сприймати тамтешню публіку. З'ясувалось, що після опівночі паркові алеї відвідують досить пристойні люди. Оскільки міський транспорт припиняє свою ходу, це унеможливорює бродіння алеями парку повий низького гатунку (підкреслено нами – М.К., Є.Л.). Саме цей факт приваблює шляхетних достойників нестандартної сексуальної орієнтації. Таким чином, вже не одне злягання переросло в сталі стосунки мужчин, рівних за своїм достоїнством. В цей час трапляються гетеросексуали, бажуючі отримати новий сексуальний досвід" [10].

Отже, опозиція "дівки" – "пристойні люди" добре усвідомлюється. Однак чи можна других уважати за чітку соціальну групу?

НЕГАТИВНІ ІДЕНТИЧНОСТІ, АБО "ПРИСТОЙНІ ЛЮДИ"

Негативну ідентичність маємо, коли людина описує себе, заперечуючи зв'язок із якоюсь соціальною групою. Коли складно сказати "хто ми є", то універсальний механізм бінарної категоризації світу дає означення від протилежного – "ким ми не є".

"21.11.2004, Мариуполь. С., 35 лет, бисексуал. Стыдливый, скромный, одинокий парень астенического телосложения. Живёт в Мариуполе. Пишет стихи, посвящённые отношениям лирического героя и его любимого, поискам своего "Я" в этом мире. Я спросил, что он знает о местных плешках. Ответ: "приличные люди по паркам не шастают, дома сидят".

У великих містах, особливо в мегаполісах, плешка поступово витісняється "більш цивілізованими" способами знайомств і спілкування – спочатку оголошеннями в пресі, дискотеками, Інтернетом і, якщо місто завансоване, – недержавними і некомерційними організаціями. Однак всі ці *res novae* не можуть заступити плешку повністю – відбувається лише перерозподіл сфер впливу. За радянських часів плешка домінувала, але була і протиставлена їй сфера:

"У всіх 4 містах існують так звані "групи друзів", які збираються на квартирі однієї відомої їм людини, яка живе сама. Там вони спілкуються і влаштовують вечірки... У своєму колі вони почувуються вільно і можуть самовиражатися... Єдине місце, яке вони вважають за безпечне, – це приватна квартира, де вони збираються. Плешка не є альтернативою для цих людей. У той же час всередині "груп друзів" питань моралі також не дуже притримуються. Особливо на вечірках, коли вживається багато алкоголю, іноді люди втрачають контроль, і вечірка закінчується оргією. У "колі друзів" презервативи не використовуються і широко розповсюджений анальний секс... Всередині "груп друзів" існує заборона на відвідування плешки, що означає, якщо людина і ходить туди, то робить це таємно" [25].

Головними ознаками "групи друзів" є полігамні стосунки всередині групи та її закритість. Але такої ознаки, як заборона відвідувати плешку, нині нема – ті, хто складає "групу друзів", на плешках знаходять собі нові знайомства.

"22.11.2004, Горловка, парк Горького... В туалеті (возле стадиона) сидит мужчина лет 45, опрятно одет, подглядывает в "телевизор". Через час появились еще два человека 38 и 28 лет. Ран (28 лет) был мне знаком и ранее. После знакомства со вторым мужчиной, он пригласил меня и Рана в гости к себе. Я согласился. По дороге на его квартиру в центре города нам встретился еще один человек. Он присоединился к нам. По дороге мы зашли в магазин, купили 2 бутылки водки и закуски. Приехали в трехкомнатную квартиру, в спальнях только кровати, в зале один телевизор и шифоньер. На кухне стоят стол и стулья. На столе водка и закуска. Когда приехали, третий (лет 30), который присоединился к нам по дороге, пригласил по телефону еще одного парня ... Это оказался студент коммерческого вуза из Донецка. Ему лет 19, склонен к полноте, одет "без претензий" (куртка, джинсы). Все, кроме меня, выпили затем 3 бутылки водки (бегали ещё покупать). После этого они стали, сидя за столом, лезть друг другу в штаны... ["Щоденник"].

Правдоподібно, нині "групи друзів" виконують не захисну функцію, а є продовженням плешки.

Коли на пострадянському просторі з'явилася "геївська ідея", негативні ідентичності дістали, начебто, ім'я і взірць для наслідування:

"Настоящий гей никогда не будет ошиваться по туалетам, заиклившись на желани попользовать чей-то член. Настоящий гей не будет продавать свою любовь за деньги. Настоящий гей никогда не осквернит Любовь и уж тем более не станет спекулировать на чьем-то одиночестве..." [9].

Міхал Вітковський [11] показує життя емансипованих "геїв" – провідників європейськості в Польщі. Але з білію та приязню згадує і "неемансипованих" чоловіків. Тих, кому вже за сорок, які не пустили Третю Республіку Валенсі й Квасневського до своєї оселі. Вони, болісно переживаючи цей розрив, воліють залишатися в соціалістичному минулому – "феями" та "співачками сцени".

Лібералізація суспільства вплинула на плешку – вона пішла з "голубого" мейн-стріму, "групи друзів" майже щезли, почасти злившись із плешкою, частина людей пішла знайомитись на дискотеки (за станом на кінець 1999-го таких було 5,5% з опитаних Центром "Наш світ" [16]), частина згрупувалась довкола ЧСЧ-орієнтованих громадських організацій (2007 р. в опитуванні 1764 ЧСЧ лише 12% зверталися у відповідні організації протягом місяця перед опитуванням [26]), хтось воліє бути весь час в Інтернеті, але переважна більшість наче щезла ("дома сидять").

Таким чином, група виявляється розпорошеною і не здатною до колективних дій. "Сидіння в Інтернеті" має здебільшого ізольовано-індивідуальний характер, за винятком хіба що блогів і чату. Спільнота, сформована в "геївському сегменті" Інтернету, не є повноцінною – зв'язків багато, та всі вони вельми слабкі, слабші від описаних в соціології класичних "слабких зв'язків" [27]. Спроби організувати в Україні менш віртуальні колективні дії "геїв" досі закінчувалися провалом (яскравий приклад – доля горезвісного передвиборчого блоку "Райдуга" в 2002-му).

Отже, "геївська" ідентичність на пострадянському просторі тільки формується. Проте вже зараз очевидні її відмінності від однойменної північноамериканської ідентичності. По перше, вона не пов'язана з компактним проживанням її носіїв. По друге, вона не є гордістю за "себе-такого" і тому не є стимулом до боротьби за "рівноправ'я геїв" і участі в "гей-русі". По третє, ярлик "гей" повністю загубив на наших теренах свій соціально-політичний зміст, ставши синонімом "гомосексуала".

Негативні ідентичності – вельми дифузна і мозаїчна група. Так, крім успадкованих від минулого "пристойних людей" і нинішніх пострадянських "геїв", є і новіший варіант – "бегери" [28].

"Движение, пропагандирующее не только однополюе отношения между партнёрами, а нечто большее – братские, доверительные отношения в противовес поверхностным "геевским" связям"... "Каждый уважающий себя бэггер ищет вторую половинку – панибрата, для которого верность и моногамность в отношениях стоят на первом месте" [<http://www.baggy-boy.com>].

Наш виклад був би неповним, якби ми оминули той факт, що далеко не всі ЧСЧ хочуть вписуватися в бінарну опозицію "дівок" і "пристойних людей".

ФЕНОМЕН "НЕІДЕНТИФІКОВАНИХ"

Розглядаючи роль графіті на гомосексуальній сцені Донецька, Маріуполя і Макіївки [4], ми показали, що важливою рисою плешечного життя є його зверненість до всіх чоловіків. Відвідувачі плешки легко можуть зберегти свою анонімність. На це спрямовано майже все – клички, написи-пропозиції і, останнім часом, номери мобільників на стінах, "телевізори", що дозволяють або просто подивитися на "чуже добро", або зайнятися сексом не з людиною, а тільки з геніталіями. Всьому цьому сприяє і атмосфера занедбаності, темнота (була навіть традиція розбивати лампочку в "тематичних" туалетах [17]). Покрови таємничості уможливають легку гомосексуальну реалізацію чоловічої сексуальності без небажаного маркування чоловіка. Йдеться про "натуралів на плешці", які зустрічаються не так уже й рідко.

"Лишь один парень позволил изредка с ним встречаться (не могу понять: из интереса или из благодарности?). Его тело – совершенно, лицо – мужественно. Его секс стремителен и жестковат, без ласки и нежности. Он и был единственным моим мужчиной, несмотря на то, что предпочитал женщин..." [29].

Цікавими є дані про сімейний стан тих, хто буває на плешці, але не належить до її завсідників. Більш ніж три чверті (77%) всіх одружених, що їх згадає "Щоденник", не мають клички, тоді як серед неодружених 63% мають. Отже, можна припускати, що приналежність чоловіка до групи неідентифікованих ЧСЧ статистично зв'язана з наявністю шлюбних обов'язків.

"16.11.2004, Макеевка, квартира на м-не "Мирный". Встреча с парнем с "Черёмушек" на "Зелёном". Он позвонил мне по мобильному, номер которого увидел в туалете на внутренней стене ЖД Макеевки. Ему 33 года. Высокий, симпатичный, хорошо одет, но безработный на данный момент. Пошли домой. Поговорили о политике, жизни, семье. Он женат, есть ребёнок 6 лет, девочка. Пили кофе и коньяк. Я предложил ему заняться сексом. Выяснилось, что он ещё ни разу не был с мужчиной. Дошло до секса. Он делал всё, что предлагали, но чувствовалось некоторая неопытность, хотя он был тщательно выбрит и надушен (лицо, мошонка, пах и анус). ... По его словам после секса, первый раз очень понравился. Мы разошлись в 15.30, т.к. он вспомнил, что ему ещё нужно забрать дочку из садика" [Миготин].

Така "гомосексуально неідентифікована натуральність" на плешці може бути як перехідним станом, коли чоловік наважується "спробувати", так і стилем життя.

"06.12.2004, Макеєвка, парк "Пионерский" ... Появился онанист, мужчина лет 45, прилично одет, хозяин цветочного ларька, когда трезвый – бегает по кустам, дронит на баб, но когда пьяный – пристаёт ко всем голубым, чтобы его трахнули" [Миготин].

Як у "пристойних людей", які з приходом "геївської ідеї" дістали можливість ідентифікувати себе не тільки від протилежного ("не плешечник" = "гей"), так і в "натуралів" і "жонатиків" із поширенням сексологічних штампів з'явився новий варіант ідентичності – "бі". Нові імена накладаються на старі ідентичності, даючи в результаті дуже своєрідну мозаїку, яка в перспективі може трансформуватися в нову дихотомію за ознакою готовності або неготовності суб'єкта гомосексуальних інтеракцій до переживання і артикуляції "високих стосунків". Якщо ситуація перехідного стану легко пояснюється в рамках психоаналітичних спекуляцій, то для пояснення того, чому чоловіки, вважаючи себе за "просто нормальних мужиків", іноді ходять на плешку, щоби мовчки потрахатись, доводиться приймати, що "їхня сексуальна ідентичність конструюється, радше, як серія прагматичних компромісів, умови якої міняються від людини до людини, з плином часу і залежать від обставин" [30].

Феномен "неідентифікованих" або латентна ідентичність (яка є, за А. Гоулднером, тими ознаками членів соціальної групи, що вважаються за несуттєві для даної групи, але є водночас такими, що впливають на взаємини між членами групи) пояснюється в гендерних концепціях влади.

У найзагальнішому випадку людина, що мешкає на теренах європейської цивілізації, бачить себе або чоловіком, або жінкою. Гендерна дихотомія не є нейтральною, вона зумовлює існування в суспільній думці сексуального вектора ("чим більше ти мужчина, тим більш достоїн влади") – в чистому вигляді це діє якраз в тюрмі. Тому коли всередині "більшої" групи з'являється група "менша", то остання звичайно кваліфікується як "менш маскулінна" і тому менш гідна бути при владі і мати привілеї. Якщо нема візуального способу віднесення чоловіка до "меншої" групи, то більша частина таких чоловіків уникатиме ідентифікування з нею (т. зв. гегемонна маскуліність). Цей механізм є досить універсальним, прикладом чому служить асиміляція етнічних меншин. І якщо повному щезанню менших етнічних ідентичностей на тлі "титульної нації" заважають процеси сімейної соціалізації, то у випадку ЧСЧ асимілятивний механізм діє практично в чистому вигляді, коли тих, хто визнає зв'язок із "сексуальними меншинами", набагато менше, ніж фіксована під час соціологічних опитувань частка ЧСЧ серед усіх чоловіків.

Насправді, якщо звернутися до оціночних кількостей ЧСЧ України (консервативний варіант) [31] – від 0,9 до 1,8% чоловіків віком 15–49 років, то для Донецької агломерації кількість ЧСЧ становитиме від 5970 до 11 940. Але "Щоденник" фіксує лише 176 чоловіків, до яких із певними застереженнями можна додати певну кількість зареєстрованих профайлів на сайтах інтернет-знайомств (03.11.2006 на запит "я – парень, ищу парня или пару М+М, Донецк и Макеєвка, любого возраста, с фотографией или без" пошукова база знайомств tamba, до якої належать [26](http://face-</p>
</div>
<div data-bbox=)

link.ru, <http://love.gay.ru> та ін., видала 990 контактів). Сума складає інтервал від 1/6 до 1/12 оціночної кількості. Це означає, що величезна кількість ЧСЧ є невидимою саме як ЧСЧ, отже соціально недоступною для, приміром, профілактичних програм ЧСЧ-орієнтованих ВІЛ-сервісних організацій.

Матеріали "Щоденника" дозволяють зробити лише приблизні, переважно якісні висновки про цю приховану групу.

Висновки

Таким чином, на матеріалі "Дневника наблюдений Юрия Миготина" та тематично споріднених джерел показано, що:

1) на теренах колишнього Радянського Союзу плешка є одною зі значних реперних точок, відносно якої формується соціальна реальність чоловіків, які мають сексуальні стосунки з чоловіками;

2) із розпадом СРСР і внесенням у суспільну думку образів західних соціосексуальних ідентичностей система старих плешечно-центрованих ідентичностей – позитивні ("плешечники"), негативні ("пристойні люди") і гомосексуально-неідентифіковані ЧСЧ ("натурали") – зазнала значних змін і нині функціонує як мозаїчний конгломерат;

3) за ознакою безпосередньої участі у знайомствах через плешку носії плешечно-центрованих ідентичностей можуть бути об'єднані в дві групи: "плешечники" і "натурали" належать світові плешки, тоді як "пристойні люди" дистанціюються від нього;

4) основні соціодемографічні властивості групи завсідників сучасної плешки не змінилися з радянських часів;

5) група гомосексуально не ідентифікованих ЧСЧ є малодоступною для безпосередніх контактів через ЧСЧ-орієнтовані програми і потребує дальшого вивчення.

-
1. *Stryker S.* The Past, Present, and Future of an Identity Theory / S. Stryker, P.J. Burke // Soc. Psych. Quarterly. – 2000. – Vol. 63 – № 4. – P. 284–297; *Leary M.R.* Handbook of Self and Identity / M. R. Leary, G. MacDonald, J.P. Tangney. – Guilford Press, 2003. – 703 p.
 2. *Malanchuk O.* Social Identification versus Regionalism in Contemporary Ukraine / O. Malanchuk // Nationalities Papers. – 2005. – Vol.33, № 3. – P. 345–368.
 3. Мужчины, имеющие секс с мужчинами. Оценка ситуации в Киеве и Донецкой области / БФ "Фонд профилактики химических зависимостей и СПИДа". – К. : ООО "Конус-Ю", 2005. – 136 с.; *Зікратий Ю.* Чоловіки, які мають секс із чоловіками: цінності та моделі поведінки / Ю. Зікратий, М. Микитюк, О. Банас // Соціальна політика і соціальна робота. – 2005. – № 2(30). – С. 53–62.
 4. *Касянчук М.* Графіті як елемент гомосексуальної субкультури [Електронний ресурс] / Касянчук М., Лециньський Є. – Режим доступу : www.kasianczuk.hotmail.ru/varia/graffiti.htm
 5. *Аляскин-ст. А.* История одной маленькой войны [Електронний ресурс] / Аляскин-ст. – Режим доступу : www.gay.ru/leshk/proza/alyask_s/nck11.htm
 6. *Северский И.* Знакомьтесь – геи Запорожья / И. Северский // Наш мир. – 1998. – № 4. – С. 17–18; Романюк И. Обратная сторона Луны / И. Романюк // Один з нас. – 1998. – № 3. – С. 8–10.

7. *Правдивый А.* Криворожские "голубые" : наброски краткого очерка о наших сексменьшинствах / А. Правдивый // Криворожская частная репортёрская газета "95 КВАРТАЛ", – № 13. – 21 марта.
8. *Бельж Ф., Дита К.* Тиха ль буковинская ночь? / Ф. Бельж, К. Дита // Один з нас. – 2001. – № 5–6. – С. 24–25.
9. *Серёгин Н.* Мои голубые университеты / Н. Серёгин // Один з нас. – 2003. – № 2(31). – С. 12–14.
10. Порядні люди : за повідомленнями миколаївської діаспори // Інф. листок "Kyiv Gay Telegraph". – 1999. – № 3. – 25 черв. – С. 2.
11. *Вітковський М.* Хтивня / М. Вітовський ; пер. з польс. А. Бондаря. – К. : Нора-друк, 2006. – 268 с.
12. Городская сельская Россия // Демоскоп Weekly [Электронная версия бюллетеня "Население и общество"]. – 2004. – № 141–142. – Режим доступа : <http://demoscope.ru/weekly/2004/0141/tema01.php>
13. *Олейник А.Н.* Тюремная субкультура в России: от повседневной жизни до государственной власти / А.Н. Олейник. – М. : ИНФРА-М, 2001. – XIV, 418 с.
14. *Градосельская Г.В.* Сетевой анализ в оценке организационной эффективности российских предприятий. – М. (монографія друкується. Автори дякують к. соціол. н. Г.В. Градосельській за можливість познайомитись із цією працею).
15. *Дюркгейм Э.* Самоубийство : Социол. этюд / Э. Дюркгейм ; пер. с фр. с сокр. под ред. В.А. Базарова. – М. : Мысль, 1994. – 399, [1] с.
16. Блакитна книга. Стан геїв та лесбійок у сучасній Україні : звіт. – Центр "Наш Світ". – К. : Нора-принт, 2000. – 116 с.; Маймулахин А. Гей-движение на Украине : обзор / А. Маймахулин // Наш мир. – 1998. – № 5. – С.14–19.
17. *Ребров И.* Донецкие геи / И. Ребров // Наш мир. – 1998. – № 6. – С. 6–7 (перепечатка из газеты "Донбасс-неделя", 06.06.1998).
18. *Лещинский Е.* Ничего не понимаю или грустные заметки на манжетах / Е. Лещинский // Наш мир. – 1999. – № 9. – С. 9–10.
19. *Вольнский Ю.* Голубые ели не только в Кремле / Ю. Вольнский // Один з нас. – 1998. – № 2(9). – С. 6–8.
20. *Вуд А.* Голубая златоглавая Москва / А. Вуд // Один з нас. – 1997. – № 5. – С.14–16.
21. *Кромбах Т.* Жаргон гомосексуалистов [Электронный ресурс] / Т. Кромбах // Русистика. – 1994. – № 1–2. – С. 124–132. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics2/krombach-94.htm>
22. *Пашков М.* Почему российских геев называют "голубыми"? / М. Пашков <http://www.gayru.org/t660.html>
23. У микрофона В. Козловский // Лектору о современном мире. – М. : "Знание", 1988. – С.155–157; Козловский В. Аргументы русской гомосексуальной субкультуры : материалы к изучению / В. Козловский. – New York, 1986. – 228 с.
24. *Новикова С.С.* Социология: история, основы, институционализация в России / С.С. Новикова. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т, 2000. – 464 с.; Социальное действие / Ю.А. Харин, Г.С. Фильчиков, Н.В. Рябонь и др.; под ред. Ю.А. Харина. – Минск : Наука и техника, 1980. – 254, 1] с.
25. Assessment of high-risk sexual behavior in Donetsk, Dnepropetrovsk, Lviv and Kherson, Ukraine. First draft report / R. Oostvogels // IPPF, 1999 (не опубліковано, автори дякують співробітникам Британської Ради в Україні за надану можливість познайомитись із цією працею).
26. Моніторинг поведінки чоловіків, які мають секс з чоловіками : аналіз звіту за результатами опитування / О.М. Балакірева, Т.В. Бондар, М.Г. Касянчук, Є.Б. Лещинський. – К. : МБФ "Міжнар. Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні", 2008.
27. *Иванов Д.В.* Виртуализация общества / Д. В. Иванов. – СПб. : "Петербургское востоковедение", 2000. – 96 с.; *Granowetter M.* The Strength of Weak Ties: a Network Theory Revisited / М. Granowetter // Sociological Theory. – 1983. – Vol.1. – P. 201–233.

28. *Любич Л.* Однополюй мрак [Электронный ресурс] / Л. Любич // Моск. комсомолец. – 2006. – 21 янв. – Режим доступа : <http://www.mk.ru/blogs/idmk/2006/01/21/mk-daily/68385>
29. *Евгений.* Андрогин в изгнании : письмо в редакцию / Евгений // Один з нас. – 2004. – № 1. – С. 50.
30. *Connell R.W.* A Bastard of a Life: Homosexual Desire and Practice among Men in Working-class Milieux / R.W. Connell, M.D. Davis, G.W. Dowsett. // J. Sociol. – 1993. – Vol. 29. – № 1. – P.112–135.
31. Оцінка чисельності груп підвищеного ризику інфікування ВІЛ в Україні / О.М. Балакірева (гол. ред.), Л.М., Гусак Г.В. Довбах та ін. – К. : МБФ "Міжнар. Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні", 2006. – 28 с.